

Το μεγαλύτερο σκάνδαλο για τον Γκομπρόβιτς ήτ

της ΙΩΑΝΝΑΣ ΚΛΕΦΤΟΓΙΑΝΝΗ

Ο Βίτλντ Γκομπρόβιτς (1904-1969), καθηγητής φιλοσοφίας. Να μία πραγματικά άγνωστη στο ευρύ κοινό πτυχή του διανοούμενου κοσμοπολίτη Πολωνού, που σπούδασε νομικά, επιδόθηκε και διέπρεψε στο «σατιρικό», όπως λέει σήμερα η σύζυγός του Μαρί Ρίτα Λαμπρός, μυθιστόρημα, αλλά εντέλει στη φιλοσοφία εντάρχησε με αφάνταστο πάθος και πόνο.

Η διάσταση του δασκάλου Γκομπρόβιτς ξεδιπλώνεται στα «Μαθήματα φιλοσοφίας σε έξι ώρες και ένα τέταρτο» (μετάφραση Κατερίνα Σχινά, «Πατάκης»), όπου με ένα τρόπο επιβεβαιώνεται η δήλωση της χήρας του: «Το μεγαλύτερο σκάνδαλο για τον Γκομπρόβιτς δεν είναι ο θάνατος, είναι ο πόνος».

Και παρ' ότι μπορείς άνετα να διαφωνήσεις με τον κορυφαίο συγγραφέα για τις σχηματικές κατηγοριοποιήσεις, τον τρόπο που κυρίως αδικεί τον Ερμάνουελ Καντ (τον περιγράφει με «τα νεύρα του Σέλει, το στομάχι του Καρλάι και τη ψυχή μιας δεσποινίδας»), του αναγνωρίζεις την ειλικρινή αγωνία για το νόημα της ανθρώπινης ύπαρξης, μαζί με τη φιλότιμη προσπάθεια εκλαίκευσης των φιλοσοφικών συστημάτων για μεθοδολογικούς λόγους. Στα «Μαθήματα» του, που παρέδιδε στη σύζυγό του και στον φίλο εκδότη Ντομινίκ ντε Ρου στην κατοικία του στη Βανς, μας συστήνει ένα γενεαλογικό δέντρο του υπαρξισμού με κορμό τον Δανό Σέρεν Κίρκεγκορ -άλλος παρεξηγημένος στην εποχή του όπως ο Πολωνός συγγραφέας- δίνοντας μας «κλειδιά» για το δικό του σύστημα. Μια φαινομενολογία της ανωριμότητας και του πόνου. «Αγωνιζόμαστε αδιάκοπα για τη Μορφή και την Ανωτερρότητα, ενώ μας έλκουν σταθερά το Χόος και η Κατωτερότητα», ήταν η φράση-μοχλός της υπαρξιστικής θεωρίας του.

Η Ρίτα Γκομπρόβιτς πρωτοσυνάντησε τον μετέπειτα σύζυγό της στα 60 του χρόνια το 1964. «Μετά από έξι μήνες γνωριμίας μου είπε: "Πρέπει να διαβάσεις τα βιβλία μου"». Εγινε ισοβία θουαμστρία του. Για πέντε χρόνια, από την ημέρα που παντρεύτηκαν, «μέρα και νύχτα ήμασταν αχώριστοι».

Είναι πράγματι αλήθεια ότι τα «Μαθήματα Φιλοσοφίας» τον έσωσαν από την αυτοκτονία;

«Υπό μία έννοια, ναι. Ο Γκομπρόβιτς υπέφερε από άσθμα, αλλά παρέμενε φανατικός καπνιστής. Τα τελευταία χρόνια της ζωής του έφτασε να αναπνέει με μεγάλη δυσκολία. Η υγεία του είχε κλονιστεί σε τέτοιο βαθμό που ζούσε ένα καθημερινό «μαρτύριο» χωρίς ελπίδα. Όταν το μαρτύριο του θα γινόταν αφόρητο, ήθελε να βρει ένα τρόπο να «τελειώσει». Αλλά αγαπούσε τη ζωή. Οσο μας παρέδιδε τα μαθήματα φιλοσοφίας ενεργοποιούνταν το πνεύμα του και λησιανοούσε τον σωματικό πόνο. Ο Γκομπρόβιτς έγραφε μερικές σελίδες για την οδύνη και το θάνατο στα «Ημερολόγια» του. Υποστήριζε ότι πρέπει να βρει τα μέσα για να πεθάνει με αξιοπρέπεια, ότι όφειλε να εκπολιτίσει τον θάνατο...».

Οι ανέμελες εποχές στη Βανς: η Ρίτα και ο Βίτλντ Γκομπρόβιτς ήταν αχώριστοι μέχρι το... τέλος στην κατοικία της Γαλλιάς

Εχετε πει ότι «μόνο η φιλοσοφία μπορούσε να κινήσει το πνεύμα του στις στιγμές πνευματικής παρακμής». Ερχόμενος στην Ευρώπη από την Αργεντινή, οι αποσκευές του δεν περιείχαν παρά μόνο βιβλία του Σαρτρ, του Φλομπερ και ένα σχολικό εγχειρίδιο φιλοσοφίας. Η φιλοσοφία υπήρξε σημαντική γι' αυτόν σε όλη τη διάρκεια της ζωής του;

«Σε όλη τη ζωή του συνέχισε να διαβάζει φιλοσόφους, ιδίως στην Αργεντινή, απ' όπου ξεκίνησε και η ιδέα του να οργανώσει μαθήματα φιλοσοφίας με Πολωνούς και Αργεντινούς φίλους του για να βγάλει και καμιά δραχμή. Εβγαζε καπέλο στο τέλος των μαθημάτων, αλλά και οι «μαθητές» του ήταν εξίσου πάμπωχοι με αυτόν».

Πώς ακριβώς ξεκίνησατε τα φιλοσοφικά μαθήματα στη Βανς;

«Στο τέλος του 1968, ο Γκομπρόβιτς έπαθε έμφραγμα. Λίγο πριν από το τέλος, εγώ και ο εκδότης Ντομινίκ ντε Ρου του είπαμε ότι όφειλε να μας δώσει μερικά μαθήματα ακόμα. Η επιμονή του Ντομινίκ τον έβγαλε από τον μαρασμό. Μας είπε: "Θα σας πω τα πάντα σε έξι ώρες". Τις παραδόσεις του τις σημειώναμε στο... γνόατο. Ήταν εκπληκτικός δάσκαλος. Τα μαθήματα του έωσαν από την απελπισία, αλλά όχι και απ' τον θάνατο - δεν πρόφτασε να παραδώσει το τελευταίο μάθημά του για τον στρουκτουραλισμό, ούτε πρόλαβε να ξανακοιτάξει τις σημειώσεις του. "Εφυγε" γλυκά μέσα στον ύπνο του στις 25 Ιουλίου του 1969. Ο Γκομπρόβιτς, όμως, δεν ήταν φιλόσοφος».

Πώς θα τον περιγράφατε;

«Καλλιτέχνη με πάθος για τη φιλοσοφία. Ήταν ο μεγάλος επαγγελματίας της τέχνης. Πίστευε ότι η μελέτη φιλοσοφίας βοηθά ένα συγγραφέα να είναι δομημένος και να ανακαλύπτει τα σημεία αναφοράς του. Δεν ήταν απλώς ένας σατιρογράφος μυθιστοριογράφος ή ένας θεατρικός συγγραφέας. Εγγραφε χιλιάδες σελίδες ημερολογίων. Αγαπούσε τις διανοητικές αντιπαραθέσεις. Συνήθιζε να λέει: "Είμαι αθλητικός στο πεδίο του πνεύματος"».

Η Μαρί Ρίτα Λαμπρός, χήρα του Πολωνού μυθιστοριογράφου και θεατρικού συγγραφέα, μας διηγείται πώς και γιατί της υπαγόρευσε λίγο πριν πεθάνει (1969) τα «Μαθήματα φιλοσοφίας σε έξι ώρες και ένα τέταρτο». Αυτή η γεμάτη χιούμορ αλλά και αμφισβήτηση ερωτική εξομολόγηση προς τους σύγχρονους στοχαστές τον έσωσε, υπό μία έννοια, από την αυτοκτονία

Βίτλντ Γκομπρόβιτς, ο της ανωριμότητας

«Γραψε στα «Ημερολόγια» του ότι δεν υπάρχει τίποτα πιο απαράδεκτο από τον πόνο. "Σε αυτόν αναπαύονται όλες οι δυναμικές της ανθρώπινης ύπαρξης", σημειώνει. "Αν καταπιέσετε ή ξεριζώσετε τον πόνο, το Σύμπαν θα μετατραπεί σε μια θάλασσα αδιαφορίας"».

Γιατί είχε αυτή την εμμονή με τον πόνο;
 «Εγγραψε στα «Ημερολόγια» του ότι δεν υπάρχει τίποτα πιο απαράδεκτο από τον πόνο. "Σε αυτόν αναπαύονται όλες οι δυναμικές της ανθρώπινης ύπαρξης", σημειώνει. "Αν καταπιέσετε ή ξεριζώσετε τον πόνο, το Σύμπαν θα μετατραπεί σε μια θάλασσα αδιαφορίας"».

Ήθελε άλλωστε να γράψει μια φαινομενολογία του πόνου. Δεν πρόλαβε.
 «Το τελευταίο λογοτεχνικό project του ήταν ένα θεατρικό έργο για δυο πρόσωπα: έναν άνδρα και μια γυναίκα. Ήθελε να δείξει την ανημπορία του άνδρα και της ανθρώπινης εξέγερσης μπροστά στον πόνο της καθαρής ύπαρξης. Σκόπευε να πάρει ως καλλιτεχνικό "κανόνα" τα τελευταία κουαρτέτα Μπετόβεν. Τον πρόλαβε ο θάνατος

Ήθελε ο αναγνώστης της λογοτεχνίας και των θεατρικών του προηγουμένων να έχει διαβάσει τα φιλοσοφικά μαθήματα; Μην ξεχνάμε ότι «Φερντιντούρκε», η «Πορνογραφία του, μίγματα αφήγησης και φιλοσοφικού δοκιμίου, πραγματεύονται θεμελιώδη θέματα του φιλοσοφικού στήματός του, όπως η ανωριμότητα και η παιδικότητα.

«Τα μαθήματα φιλοσοφίας δεν είναι αυτοτελές έργο και δεν συνδέονται με τη λογοτεχνία ή τη δραματολογία. Ο συγγραφέας Μπρούνο Σουλτς το ποκαλούσε "μάντζερ της ανωριμότητας"».

info Βιβλία του Γκομπρόβιτς: «Πορνογραφία» («Νεφέλι»), «Οι μαφές», «Φερντιντούρκε» («Ερατά, φθόρες η «Οπερέτα» του και η «Υβόν

Ο Σαρτρ υπέτασε το έργο του στην πολιτική

- Πώς ξεκίνησε η αντιπαράθεσή του με τον Σαρτρ;

«Ποτέ δεν υπήρξε αντιπαράθεση μεταξύ τους, για τον απλούστατο λόγο ότι ποτέ δεν συναντήθηκαν και ποτέ δεν έγραψε ο ένας στον άλλο. Τις δεκαετίες του '50 και του '60 ο Σαρτρ προσέγγισε τους κομμουνιστές. Ένας Πολωνός συγγραφέας, ο Κάκιμιερτς Μπράντιτς, φίλος του ίδιο καιρού και του Σαρτρ και του Γκομπρόβιτς, προσπάθησε να πείσει τον πρώτο να διαβάσει Γκομπρόβιτς».

- Τον διάβασε τελικά;

«Εκείνο τον καιρό ο Σαρτρ δεν διάβαζε εξόριστους συγγραφείς. Αργότερα διάβασε τον «Κόσμο» (1965), για τον οποίο εξέφρασε θαυμασμό, αν και τον περιέγραψε ως «μηχανή της κόλασης». Από την πλευρά του, ο Γκομπρόβιτς έγραψε για τον Σαρτρ στα «Ημερολόγια» του. Βρισκόταν στον πυρήνα της σκέψης του λόγω του υπαρξισμού. Ο Γκομπρόβιτς δημοσίευσε το «Φερντιντούρκε» το 1937 πριν από τη «Ναυτία» του

Σαρτρ. Σύμφωνα με τον ίδιο, το «Φερντιντούρκε» ήταν «υπαρκτικό ως το μεδούλι». Έθετε ζητήματα όπως η δημιουργία του εαυτού μας, η ελευθερία, η μοίρα, η αγωνία, το παράλογο, ο «συμπαγής άνθρωπος». Τους δυο άνδρες τους χώριζαν πάντως πολλά, όπως η θέση τους για τον ρόλο του καλλιτέχνη στην κοινωνία».

- Διπλοδύ;

«Ο Σαρτρ ήταν πολιτικά στρατευμένος, το έργο του υποτασσόταν στην πολιτική. Έκανε μαρξιστικές

νιστι πρέσ χάς η λό πν διόσι πτώσ σε με λων έ υπόψ

Γκομπρόβιτς: Αν ο πόνος

Γκομπρόβιτς. «Ένας μεγάλος επαληθευτής σύμφωνα με τη χήρα του. «Μάντζερπτας», κατά τον Μηρούνο Σουλτς

νικό του συλλογή ιστοριών, έδωσε τον τίτλο «Αναμνήσεις από την εποχή της ανωριμότητας» (1933). Εκτοτε κάποιες κριτικές τον αντιμετώπιζαν σαν τον "ανώριμο". Εγραψε το σατιρικό μυθιστόρημα "Φερντντούρκε" ως απάντηση σε αυτούς τους αφορισμούς. Το θέμα της ανωριμότητας έγινε το άρμα του, το καύσιμο, η προσφιλής διά βίου εντρόφηση του. Θεωρούσε ότι στο βάθος όλων μας, στην "κουζίνα", είμαστε πολύ πιο ανώριμοι από αυτό που δείχνουμε. Ο Γκομπρόβιτς είναι επίσης ο ραψωδός της φόρμας. Είναι ο συγγραφέας του μορφασμού, της γκριμάτσας που κάνουμε σε κάποιον, αλλά και της επιστροφής στην παιδικότητα, στο "κουκούλι"». ❖

ου, μεταξύ άλλων, κυκλοφορούν στην Ελλάδα: «Νεφέλη», «Υπερατλαντικός» («Νε-λ»). Στην ελληνική σκηνή έχουν ανεβεί αρκετές νη, πριγκίπισσα της Βουργουνδίας».

ί κηρύγματα του τύπου "κάθε αντικομμουνής είναι σκυλί". Αντίθετα, ο Γκομπρόβιτς βεου ότι ένας αληθινός καλλιτέχνης κατ' αρχήν πρέπει να επιδιώκει να κατακτήσει ένα υψηλότερο επίπεδο και ότι οφείλει να είναι αταστος κι ελεύθερος από κάθε μορφής "εκείνους" σε οποιαδήποτε πολιτική. Διαφωνού τις αφηρημένες θεωρίες του Σαρτρ και άλλων ανουμένων της εποχής που δεν λάμβαναν η τους το "σκάνδαλο του πόνου"».